

ADATHULLÁMOK EGÉSZSÉGRŐL, IDŐSÖDÉSÉRŐL, NYUGDÍJBA VONULÁSRÓL

JOINT SHARE USER CONFERENCE AND BUDAPEST PENSION SEMINAR

Kovács Erzsébet (egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem), erzsebet.kovacs@uni-corvinus.hu, Varga Veronika (PhD hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem), veronika.varga2@stud.uni-corvinus.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

A SHARE (*Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*) felhasználói konferencia és Budapesti Nyugdíj Szeminárium idei közös témája az idősödő társadalmak alaposabb vizsgálata és megértése volt, amihez nagyban hozzájárulnak a SHARE felmérésnek köszönhetően szabadon hozzáférhető adatok. A következőkben részletesebben bemutatjuk a SHARE adatállományt (a feltett kérdésköröket, a vizsgálat éveit és az érintett országokat), melyre a konferencián bemutatott kutatások támaszkodtak. Az összefoglaló további részében a körüljárt témákhoz (idősödés, nyugdíj, egészség, életpálya, kognitív képességek) kapcsolódó kutatások, valamint a párhuzamosan tartott előadások főbb kérdései és eredményei olvashatók.

SUMMARY

The theme of the JOINT SHARE (*Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*) User Conference and Budapest Pension Seminar was the study of ageing societies. The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe covers the data of several years, modules of questions and countries. In the first part of this paper we describe the dataset. On the conference most of the authors used this dataset in his/her researches. The next part of this paper we summarize the main results and issues of the lecturers. On the conference many topics was discussed: ageing, pension, health, life course, cognition and care, and there were also two parallel sessions in different topics.

Kulcsszavak: nyugdíj, nyugdíjba vonulás, idősödés, SHARE adatok

Keywords: pension, retirement, ageing, SHARE data

JEL: H55, J26, C55

DOI: 10.18530/BK.2019.4.42

<http://dx.doi.org/10.18530/BK.2019.4.42>

2019. szeptember 19. és 20. között két program került megrendezésre Budapesten a SHARE felhasználói konferencia és a Budapesti Nyugdíj Szeminárium. A közös konferencia célja az idősödő társadalmak vizsgálata volt, hiszen napjainkban ez a demográfiai változás az egyik legfontosabb kihívás az európai társadalmak és nyugdíjrendszerek számára. A *Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe* (SHARE) felmérés adatai egyedülálló lehetőséget teremtenek az idősödés és az idősödő társadalmakban élő emberek életének nemzetközi szempontból történő feltárására, leírására és megértésére. Az előadásokban erre az adatállományra épülő tanulmányokat mutattak be a különböző tudományágak kutatói.

A konferencia fontos célja volt, hogy a különböző országok és szakterületek képviselői megismerjék egymás eredményeit és munkásságát, így a folyamatban lévő kutatásokban segíthessék egymást, esetleg új közös projektek létrejöhetnek. Az előadások kiterjedtek többek között a nyugdíjjal, egészségüggyel, valamint az idősek gondozásával kapcsolatos problémákra. Ezen kívül számos egyéb témában bővíthették ismereteiket a résztvevők. Az első napon a mentális egészség és jólét, az egészségügyi ellátás, valamint a szociális kapcsolatok témakörök közül lehetett választani. A második napon a párhuzamos előadások a fizikai egészség, munka és nyugdíjba vonulás, valamint a generációk közötti transzfer kérdéskörére terjedtek ki.

A felmérés széles körű kutatásokat tesz lehetővé tartalmilag és módszertanilag egyaránt. A konferencián olyan előadók is felszólaltak, akik más adatállományokkal (pl.: ELSA, HRS, JSTAR, CHARLS stb.) kombinálják a SHARE kutatás eredményeit. A témák mélyebb megértését és a további kihívások és lehetőségek áttekintését segítették az első nap végén tartott interaktív kerekasztal-beszélgetések, ahol a résztvevők az általuk választott csoporthoz csatlakozhattak.

A SHARE adatállomány ismertetése során bemutatásra kerülnek a felmérésben részt vevő országok és az adatfelvétel készítésének éve, valamint a különböző kérdéskörök, melyekre az információgyűjtés kiterjed. Ezután olvashatók a konferencia különböző blokkjaiba tartozó előadók kutatási kérdései és legfontosabb eredményei.

A SHARE adatfelvételen alapuló kutatások ismertetése

A SHARE Project honlapján¹ számos információt kaphatunk a felméréssel kapcsolatban. Egy adatvédelmi nyilatkozat kitöltésével lehet regisztrálni az oldalon, majd a megfelelő űrlap kitöltése után bárki szabadon letöltheti az állományokat, melyek kutatási és oktatási célra egyaránt felhasználhatók. Az adatok Stata, SPSS és R programmal kompatibilis formátumban is elérhetők. A honlap tájékoztatást nyújt magával az adatfelvétellel kapcsolatban is, de több kutatás eredménye is elérhető, melyek a felmérés adataira támaszkodtak.

Az adatfelvétel számos országra kiterjed, és hosszú időszakot ölel fel, napjainkban is folyamatosan zajlik. A feltett kérdések köre is bővül az idők során. Ezért úgynevezett hullámokat különböztethetünk meg az adatokon belül. A hullámok a különböző egymás után következő adatfelvételeket jelentik, és a feltett kérdések köre is változott. A megkérdezett

személyek válaszai a különböző hullámokban, ha akkor aktívak voltak, egy azonosító segítségével összekapcsolhatók. A letöltött fájlok között szerepel minden hullámhoz egy útmutató is, mely ismerteti a feltett kérdések körét és az elemzés szempontjából fontos további információkat.

A most elérhető adatok a 2004 és 2017 között hét hullámban felvett válaszokat tartalmazzák. Az utolsó hullám adatai áprilisban kerültek fel a honlapra, erről a regisztráltak e-mailben tájékoztatást kapnak. Számos európai ország adatai megtalálhatók az állományban, köztük uniós tagállamok és OECD országok is szerepelnek, ami a vizsgálatok ilyen irányú szűrését is lehetővé teszi. Többen csupán 2017-ben csatlakoztak a felméréshez, és nem mindegyik ország vett részt mindegyik hullámban (Varga, 2019). Az 1. táblázat részletesen tartalmazza, hogy az eddig csatlakozott 29 országban mely hullámban kerültek rögzítésre adatok.

1. táblázat: Az országok különböző hullámokban való részvétele

Ország	1. hullám	2. hullám	3. hullám	4. hullám	5. hullám	6. hullám	7. hullám
Ausztria	2004	2006-2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Németország	2004	2006-2007	2008-2009	2011-2012	2013	2015	2017
Svédország	2004	2006-2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Hollandia	2004	2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Spanyolország	2004	2006-2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Olaszország	2004	2006-2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Franciaország	2004-2005	2006-2007	2009	2011	2013	2015	2017
Dánia	2004	2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Görögország	2004-2005	2006-2007	2008-2009	-	-	2015	2017
Belgium	2004-2005	2006-2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Csehország	-	2006-2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Lengyelország	-	2006-2007	2008-2009	2011-2012	-	2015	2017
Írország	-	2007	2008-2009-2011	-	-	-	-
Luxemburg	-	-	-	-	2013	2015	2017
Magyarország	-	-	-	2011	-	-	2017
Portugália	-	-	-	2011	-	2015	2017
Szlovénia	-	-	-	2011	2013	2015	2017
Észtország	-	-	-	2010-2011	2013	2015	2017
Horvátország	-	-	-	-	-	2015	2017
Litvánia	-	-	-	-	-	-	2017
Bulgária	-	-	-	-	-	-	2017
Ciprus	-	-	-	-	-	-	2017
Finnország	-	-	-	-	-	-	2017
Lettország	-	-	-	-	-	-	2017

Málta	-	-	-	-	-	-	2017
Románia	-	-	-	-	-	-	2017
Szlovákia	-	-	-	-	-	-	2017
Svájc	2004	2006-2007	2008-2009	2011	2013	2015	2017
Izrael	2005-2006	2009-2010	-	-	2013	2015	2017

Forrás: SHARE Release Guide 7.0.0, 8–10.o.

Számos országban (Málta, Lettország, Észtország, Finnország, Luxemburg, Izrael, Belgium, Svájc és Spanyolország) a különböző nyelveket beszélők körében külön adatok állnak rendelkezésre, például Svájcban német, francia és olasz nyelvűek körében külön elkészült az adatfelvétel.

A segédlet a részt vevő országok listája mellett tájékoztatást nyújt a felmért mutatókról is. Változatos és sokrétű adatfelvételtől beszélhetünk, a következő modulokba sorolhatók a kérdések, melyekre a felmérésben részt vevőknek válaszolniuk kellett:

- *Demográfia (DN)*: Az alapvető demográfiai adatokat tartalmazza, mint családi állapot, születési ország, oktatásban töltött évek száma, a válaszadók szüleinek vonatkozó kérdések.
- *Szociális kapcsolatok (SN)*: A válaszadó személyes kapcsolataira kérdez rá.
- *Gyermekek (CH)*: A válaszadók gyermekeivel kapcsolatos információkat tartalmazza, beleértve a családi állapotukat, a kapcsolattartás gyakoriságát, a foglalkoztatottságukat, oktatásban való részvételüket, gyermekeik számát.
- *Fizikai egészség (PH)*: A válaszadók önbevallásán alapulva az egészségükre vonatkozó kérdéseket tartalmaz, mint az állóképesség, látás és hallás, krónikus betegségek, nehézségek a hétköznapi tevékenységek során stb.
- *Viselkedési kockázat (BR)*: Egészségre ható szokásokra terjed ki, mint a dohányzás, alkoholfogyasztás.
- *Kognitív képességek (CF)*: A memóriára, koncentrációra és szóbeli kommunikációra vonatkozó feladatok eredményeit tartalmazza.
- *Mentális egészség (MH)*: Információkat nyújt a válaszadó érzelmi és mentális egészségéről.
- *Egészségügyi ellátás (HC)*: A betegségbiztosításra vonatkozó kérdéseken kívül ide tartozik az orvos- és kórházlátogatás gyakorisága is.
- *Mini gyermekkor (MC)*: A válaszadó gyermekkorára vonatkozó kérdéseket tartalmaz.
- *Foglalkoztatottság és nyugdíj (EP)*: A munkában töltött évekre vonatkozóan az ezzel kapcsolatos jövedelmeket és a nyugdíjjövedelmeket mutatja be.
- *Számítógép-használat (IT)*: A válaszadó számítógép-használati szokásait írja le.

- *Szorítóerő-mérés (GS)*: Nem önbevalláson, hanem valódi mérésen alapul.
- *Sétasebesség (WS)*: Két és fél méter lesétálásának ideje másodpercben.
- *Felállás székről (CS)*: 74 évesnél fiatalabb kitöltők esetén fizikai feladat elvégzésének eredményét tartalmazó modul.
- *Vérminta (BS)*: 12 országban (BE, CH, DK, EE, FR, DE, GR, IL, IT, SI, ES, SE) a 6. hullámban vérmintát is vettek a felmérésben részt vevőktől, ezek orvosi elemzése még folyamatban van.
- *Kilégzési erő mérése (PF)*
- *Szociális támogatás (SP)*: Minden olyan segítséget tartalmaz, melyet a válaszadók nyújtanak vagy kapnak.
- *Pénzügyi transzfer (FT)*: Minden pénzügyi transzferre kiterjed, melyet a megkérdezettek adnak vagy kapnak.
- *Lakhatás (HO)*: Információkat nyújt a felmérésben részt vevő lakóhelyzetéről, mekkora lakásban élnek, hányan élnek együtt, milyen szomszédsággal rendelkeznek, stb.
- *Háztartás jövedelme (HH)*
- *Fogyasztás (CO)*: A háztartás fogyasztását tartalmazza, pl.: étel.
- *Eszközök (AS)*: A háztartás tulajdonában lévő pénzügyi és nem pénzügyi eszközökről nyújt adatokat, valamint az ezekből befolyó egyéb jövedelmekről.
- *Aktivitás (AC)*: A válaszadó szabadidős aktivitására kérdez rá.
- *Elvárások (EX)*: A jövővel kapcsolatos elképzeléseket, várakozásokat, a pénzügyi döntéseket befolyásoló tényezőket, vallási és politikai beállítottsággal kapcsolatos kérdéseket tartalmaz.
- *Interjú körülményei (IV)*: Az interjú készítésének körülményeit mutatja be.
- *End of Life (XT)*: Az élettartam és elhalálozás körülményeit vizsgáló kutatások szempontjából különösen fontos lehet a kérdőív. Ebben a modulban a korábbi kitöltőkről haláluk után egy családtagjuk, ismerősük további adatokat közölt, így ismert, hogy hány éves korukban és milyen körülmények között hunytak el.

A 2. táblázat tartalmazza, hogy melyik kérdéskör melyik hullám során került felvételre.

2. táblázat: A kérdésmodulok előfordulása a különböző hullámokban

Modul	1. hullám	2. hullám	4. hullám	5. hullám	6. hullám	7. hullám
DN	X	X	X	X	X	X
SN			X		X	
CH	X	X	X	X	X	X
PH	X	X	X	X	X	X
BR	X	X	X	X	X	X
CF	X	X	X	X	X	X
MH	X	X	X	X	X	X
HC	X	X	X	X	X	X
MC				X		
EP	X	X	X	X	X	X
IT				X	X	X
GS	X	X	X	X	X	X
WS	X	X				
CS		X		X		
BS					X	
PF		X	X		X	
SP	X	X	X	X	X	X
FT	X	X	X	X	X	X
HO	X	X	X	X	X	X
HH	X	X	X	X	X	X
CO	X	X	X	X	X	X
AS	X	X	X	X	X	X
AC	X	X	X	X	X	X
EX	X	X	X	X	X	X
IV	X	X	X	X	X	X
XT		X	X	X	X	X

Forrás: SHARE Release Guide 7.0.0, 22.o.

A harmadik és hetedik hullámban a retrospektív SHARE LIFE interjúkra adott válaszok is rögzítésre kerültek, ezek hasonló témájú modulokat érintenek, de az átláthatóság érdekében más kóddal rendelkeznek.

A felmérésben részt vevő személyeknek és háztartásoknak egyéni kódjuk van, melyek a modulokban és a hullámokban megegyeznek, így összekapcsolhatók az adatbázisok. Az állományban előfordulnak hiányzó adatok. Ha a modulok szélesebb körére szeretnénk kiterjeszteni a kutatást, az jobban megnehezíti az elemzők dolgát. A tanulóknak és a kevés tapasztalattal rendelkező kezdő kutatóknak a változók könnyebb átláthatósága érdekében létrehoztak egy úgynevezett *Easy Share* adatállományt. Ez az állomány minden válaszadót tartalmaz annyiszor, ahány hullámban részt vett az évek során, valamint a modulokból a legfontosabb mutatószámokat (demográfiai adatok, háztartás, szociális háló, gyermekkor, egészség, kognitív képességek, káros szenvedélyek, munka és pénz), így könnyítve meg az eligazodást az adatok között.

Annak érdekében, hogy a felmérésben részt vevőkről árnyaltabb kép is a szociológusok, demográfiával foglalkozó kutatók rendelkezésére álljon, készült el a 3. és 7. hullám kereitei között a *Share Life* felmérés. Ez az alanyok életútjára is rákérdez egy naptármódszer segítségével, melynek során az idős válaszadók egy naptárban jelölhetik életük fontos eseményeit (gyermekszületés, elköltözés), így könnyítve meg a visszaemlékezést.

Mivel a hullámok több évet is felölelnek, ezért a válaszok alkalmasak lehetnek longitudinális vagy panel adatelemzésre is. Néhány modul kifejezetten tartalmaz olyan változókat, melyek arra kérdeznak rá, hogy miben változott a kitöltők adott kérdésre adott válasza az előző adatfelvétel óta.

A konferencia előadásai

Mészáros József, a Magyar Államkincstár elnöke köszöntő beszédében üdvözölte a konferencia résztvevőit. A Budapesti Nyugdíj Szeminárium 2011 óta kerül megrendezésre minden szeptemberben. Idén a SHARE konferenciával kapcsolódik össze a rendezvény. Mészáros József beszédében röviden ismertette a konferenciának helyet adó épület történetét, elmondta, hogy Magyarországon 2017. november 1-je óta a Kincstár felelős a nyugellátások szintjének megállapításáért és folyósításáért is. Végül sikeres konferenciát kívánt a résztvevőknek.

A vitaindító beszédet *Viola Angelini*, a Groningeni Egyetem docense tartotta. Rámutatott a napjainkban észlelhető demográfiai változásokra, és hangsúlyozta a téma fontosságát, amivel kapcsolatban számos kérdés felmerülhet: az idősek elegendő nagyságú megtakarításaira, a nyugdíjreformok hatásainak vizsgálatára, az egészségre és az egészségben történő megöregedésre vonatkozóan egyaránt, amit nemcsak a fizikai, de a mentális egészség szempontjából is érdemes lehet vizsgálni. A SHARE adatok 2. és 3. hullámában hét országban 2690 házaspár adatait vizsgálták, hogy megállapítsák, milyen hatást gyakorol a válás az időskori megélhetésre. A válaszadók magánmegtakarításainak

mértékét elemezve azt állapították meg, hogy a társadalombiztosítás „kikényszeríti”, szükségessé teszi az egyéni megtakarítást. Egy euró állami nyugdíj mellett 47-60 cent magáncélú megtakarítást mértek. Az átlag nem tükrözi, de jelentősen eltérő a magasan és az alacsonyan képzett emberek által félretett összeg nagysága. A kérdőíves válaszokból nem derül ki, hogy mekkora az egyes országokban a társadalombiztosítási nyugdíj aránya a teljes nyugellátásból, ezért a hatás irányát és mértékét külön elemzésben lehet feltárni. Az előadó kiemelte azt is, hogy a „tovább élünk, de hogyan” kérdést a pénzügyi lehetőségek mellett az egészségi állapot mentén is fontos vizsgálni. A túl korai gyermekvállalás, a családi kapcsolatok instabilitása, az elhízás és a depresszió mind kimutathatóan csökkentik a várható élettartamot.

A délelőtti blokk témája a nyugdíj volt. *Yuri Pettinicchi* (Max Planck Institute for Social Law and Social Policy): „Változnak-e az egyének nyugdíjjal kapcsolatos várakozásai? Bizonyítékok az európai nyugdíjreformok alapján” című előadásával vette kezdetét a konferencia. Hét ország és öt hullám adatait felhasználva 20 ezer főt kérdeztek meg. Arra a következtetésre jutottak, hogy nincs mindenki tisztában az új nyugdíjszabályokkal, valamint az új szabályok bevezetésére csak azok reagálnak, akik megértették azokat. Az országoként eltérő nyugdíjkorhatáron való nyugdíjba vonulás vagy a korábbi nyugdíjba vonulási döntés meghozatala a szabályok ismerete mellett pénzügyi döntés is. Ezért indokoltnak látná, hogy a nyugdíjreformok bevezetése után nagyobb erőforrásokat vonjanak be a lakosság tájékoztatása érdekében.

„Tovább élünk, de hogyan?” – a kérdést a pénzügyi lehetőségek mellett az egészségi állapot mentén is fontos vizsgálni.

Henrik Brønnum-Hansen (University of Copenhagen) „Egyenlőtlenségek a várható élettartamban a jövedelmi szint alapján Dániában” című előadásban a Dániában élő nők és férfiak 50 éves korban hátralévő élettartamát vizsgálta jövedelmi kvartilisek szerint. Nők esetén 5, férfiak esetén 8 év különbség tapasztalható a várhatóan hátralévő élettartam tekintetében a legmagasabb és a legalacsonyabb jövedelmű kvartilisek között, a magasabb jövedelműek javára. Habár előfordulhat, hogy a jövedelemkiesés háttérben krónikus betegség húzódik meg, az eredmény mégis rávilágít egy fontos problémára. Dániában az öregségi nyugdíj korhatárát a várható élettartam növekedésével összhangban határozzák meg, ami a mostani 65 évről 72 évre fog emelkedni évente fél éves lépésekkel. Az öregségi nyugdíj nagyságát a hátralévő várható élettartamra tekintettel kalkulálják újra. Nem veszik azonban figyelembe a foglalkozástól és a jövedelemtől függő egyenlőtlenségeket, pedig ezek a hatások nagyon erősek: egy 50 éves férfi a legfelső jövedelmi negyedben 12,2 évvel tovább él, mint a kisebb jövedelmű társai, míg a nőknél 10,4 év ez a többlet. Nincs tekintettel a nyugdíj-megállapítás a jó vagy rossz egészségi állapotban jelentkező különbségekre sem. Az előadó kiemelte, hogy egy jóléti államban a nyugdíjrendszernek nagyobb pénzügyi biztonságot kellene nyújtania az egészségügyi problémákkal küzdő személyeknek.

Branyiczki Réka (Central European University; TÁRKI): „A felnőttkori sokkok hatása a későbbi egészségügyi állapotra a poszt-socialista Közép- és Kelet-Európában” című előadásban kimutatta a stressz, a pénzügyi nehézségek és a munka elvesztése következtében két-három évtizeddel később jelentkező negatív hatásokat a szubjektív és objektív egészségi állapotra nézve. Összesen 11 ország (a visegrádi tagállamok, a Baltikum országai és a délkelet-európai országok) 29 ezer válaszolójának adatait elemezték. Az átmenet kedvezőtlen hatása különösen a felnőttkorúak halandóságát rátájának emelkedésében látható.

A második blokk az egészség és idősödés kérdéskörét vizsgáló előadásokat tartalmazott.

Az elszigeteltség lehet a következő nagy közegészségügyi kérdés.

Ana Lucia Abeliánsky (University of Goettingen) a születési évszak egészségre és idősödére gyakorolt hatását vizsgálta regresszió segítségével 21 európai országban. A mediterrán, napos országok körében az évszaknak nem volt jelentős hatása az idősök egészségügyi állapotára, de az északi, kevésbé napos országokban a tavasszal született idősök egészségügyi értékei átlagosan rosszabbak, mint az ősszel született emberekéi. Ennek hátterében az húzódhat meg, hogy a kismamák milyen gyümölcsöket fogyaszthatnak a várandósság alatt, illetve mekkora volt a D-vitamin bevitel.

Zachary Zimmer (Mount Saint Vincent University) előadásában a fájdalom mértékének elterjedését vizsgálta Európában az 50 évesnél idősebb lakosság körében 2004 és 2017 között. Kutatása során arra jutott, hogy a vizsgált országok mindegyikében emelkedett a megkérdezett személyek érzékelt fájdalma az utóbbi években.

Yarine Fawaz (CEMFI) a gyász, a társadalmi elszigeteltség és az egészség kapcsolatát mutatta be. Az egészséget mind fizikai, mind mentális és mind a kognitív képességre kiterjesztve vette figyelembe, és a társadalmi kirekesztettség erre gyakorolt negatív hatásait próbálta meg feltárni. A szociális kapcsolatok mérésére egy indexet készített, mely megmutatja, hogy az egyén egyedül él-e, illetve tartja-e a kapcsolatot a gyermekeivel. Habár a kutatás célja további változók bevonása a modellbe, az eddigiek alapján elmondható, hogy az elszigeteltség egészségkárosító hatása. A fejlett társadalmakban ez lehet a következő nagy közegészségügyi kérdés.

A párhuzamos előadásokon a következő témák hangzottak el:

1. Mentális egészség és jólét

- *Stefan Gruber* (Max Planck Institute for Social Law and Social Policy) előadásában az európai migráció szubjektív jólétre gyakorolt hosszú távú hatását ismertette.
- *Monika Oczkowska* (Centre for Economic Analysis CenEA) 9 európai ország 50 év feletti lakosságát vizsgálva próbált kohorsz hatást feltárni az egészséggel és kognitív képességekkel kapcsolatos mutatók alakulásában.
- *José Manuel Tomás* (University of Valencia) és szerzőtársai a spanyol lakosság depressz-

zióval küzdő idős személyeit osztották csoportokra a tüneteik alapján. Az aktívabb idősök depresszióját mérő mutató alacsonyabb, míg a krónikus betegséggel küzdő, mozgásukban korlátozott idősebb emberek mutatói kedvezőtlenebbek.

2. Egészségügy

- *Elek Péter* (ELTE; Magyar Tudományos Akadémia): a diabétesz kezelését és előfordulását kapcsolta össze az európai országokban tapasztalható életmódbeli különbségekkel.
- *Cristina Orso* (Ca' Foscari University of Venice): „Rossz gyermekkori tapasztalatok és a dohányzás kapcsolata: bizonyíték a SHARE adatok alapján” című előadását hallgathatták meg a résztvevők.
- *Anne Laferrère* (University Paris-Dauphine): az End Life modul eredményeit felhasználva vizsgálta a gyógyíthatatlan személyek gondozását a haláluk előtti utolsó időszakban.

3. Szociális környezet

- *Jing-Yi Wang* (University of Edinburgh): a testvérek szerepét elemezte az időskori szociális környezetben.
- *Jing Wu* (University of Gothenburg) társaival európai országok és Kína (CHARLS kutatás) bevonásával mutatták be a jövedelmi egyenlőtlenségek és az időskori magányosság kapcsolatát.
- *Anita Abramowska-Kmon* (Warsaw School of Economics) tanulmányának fő kérdése, hogy az idősebb rokonaik gondozását végzők jólétére (anyagi helyzetére, társadalmi kapcsolataikra) hogyan hat ennek a feladatnak a rendszeres végzése. Számos családban az idősök érzelmi és fizikai támogatásának egyetlen forrása a családon belüli segítségnyújtás. Ez azonban főleg a nők körében a nyugat- és közép-európai országokban negatívan befolyásolja a gondozást végzők jólétét. E tény rávilágíthat az országok közötti idősgondozási rendszerek különbségeire is.

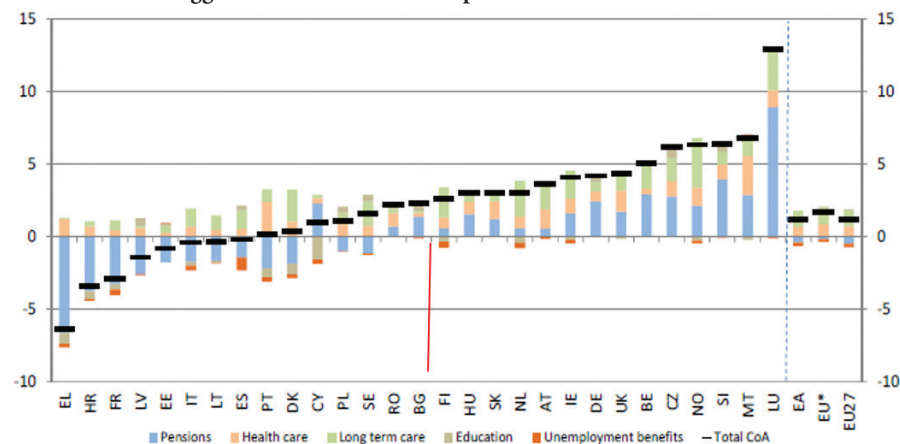
A konferenciába beágyazott rendezvény keretében a Magyar Államkincstár épületében is zajlott egy előadás, ahol Axel Börsch-Supan professzor, a SHARE egyik vezetője beszélt arról, hogy miért fontos az idősödő népesség vizsgálata, mik az elemzés főbb szempontjai.

Börsch-Supan úr a magyar korfa kivetítésével bemutatta azokat a demográfiai sajátosságokat, amelyek hazánk esetében fokozottan indokolják az idősödés következményeire való odafigyelést.

- A 2017-es korfa is jelzi, hogy országosan kevés a gyerek, bár a fertilitási ráta meggyenként jelentősen eltérő. A legalacsonyabb a gyermekvállalás Budapesten, Csongrád megyében és Vas megyében, ahol 1,3 alatti a fertilitási ráta, míg a maximumot Borsod-Abaúj-Zemplén megye 1,7-1,9 közötti értéke mutatja.

- A korfa közepén a most 40-44 éves népes korosztály 15-20 év múlva nyugdíjba vonul, és ez a 2030-as években nagy terhet fog róni a társadalombiztosításra.
- Az életkorhoz köthető költségek egyik legnagyobb tétele a nyugdíj, de az egészségügyi ellátás, az időskori gondozás is fontos és növekvő összegek. Az 1. ábrán megjelenik még az előzőek mellett az oktatásra és a munkanélküli ellátásra fordított hányad is, de a nyugdíj és az egészségügyi kiadások GDP-arányos növekedése dominál a jövőben.

1. ábra: Az életkortól függő kiadások változása Európában 2016–2070 között

Forrás: Commission services, EPC

Az európai helyzetkép mélyebb elemzését teszi lehetővé a SHARE adatbázis, amely kísérleti laboratóriumként szolgálhat arra, hogy a különböző országokban és az elérhető adathullámok alapján az idősödést modellezzük. Az egészségügyi ellátó rendszer, a társadalmi, gazdasági és munkaerőpiaci beavatkozások hatása 5-10 év alatt látható. Ezen hatások felmérése segíti az idősödéssel kapcsolatos folyamatok megértését, és ez nagyon sürgető, szinte minden országot érintő feladat. A SHARE adatok az egyes kormányzatok döntéseit is segítik, példaként említésre került az adatok célzott felhasználása a következő öt országban:

- Csehországban az időseket érintő hosszú távú gondoskodás igényeinek felmérésében vettek részt.
- Franciaországban a nyugdíjkorhatár és a munkafeltételek együttes vizsgálata készült el.
- Olaszországban az időskori szegénységet és a minimumnyugdíj mértékét elemezték.
- Ausztriában a preventív egészségügyi ellátást vizsgálták azért, hogy a munkaképesség fokozható legyen.
- Németországban az adatok elemzésével arra kerestek választ, hogy ki jogosult nyugdíjba vonulni az újonnan bevezetett 63 éves korhatáron, miközben a többség 67 évesen mehet nyugdíjba.

Az ilyen és hasonló kérdések minden országban foglalkoztatják a döntéshozókat, mivel a baby boom generáció nyugdíjba vonulása a XXI. század egyik legnagyobb kihívása. Nemcsak azt kell figyelembe venni, hogy jóval többen és tovább fogyasztanak, miközben kevesebben termelnek, mint a korábbi évtizedekben. A megfelelő mértékű nyugdíj nemcsak az időskori elszegényedés ellen véd, de az egészségügyi ellátáshoz, a gondozáshoz való hozzájutást is biztosítja.

A konferencia második napjának első fő témaköre az életúttal kapcsolatos kutatásokra terjedt ki.

Miika Mäki (Population Research Institute) és kutatócsoportja a párok életútjának és termékenységi mutatóinak alakulását hasonlította össze Finnországban és Németországban, a SHARE Life kérdőív adatait felhasználva.

Fabio Franzese (Max Planck Institute for Social Law and Social Policy) egy gyermek elvesztése után a házasságok stabilitását és a termékenységi ráta alakulását vizsgálta. A gyermek elvesztése következtében fellépő gyász nagy terhet róhat a párkapcsolatra, hatással lehet a házasság stabilitására is. Az előadás során azonban az derült ki, hogy a gyászoló családok körében magasabb a termékenységi arány, nagyobb eséllyel vállalnak újabb gyermeket. Az új gyermekkel élő párok körében pedig alacsonyabb a válás kockázata. A számítások a SHARE és ELSA adatok alapján készültek.

Clémentine Garrouste (Université Paris-Dauphine) előadása a vállalkozók és foglalkoztatottak közti egészségügyi szakadék feltárására irányult. A panel adatok vizsgálata során a magukat vállalkozónak megnevező aktív és a magukat korábban vállalkozóként dolgozóknak megnevező nyugdíjas egyéneket vizsgálták. Az eredményekből kiderül, hogy az objektív egészség értékelés az aktív szakaszban a vállalkozók esetén kedvezőbb (lehetséges, hogy szelekciós hatások miatt), míg ez idősebb korra megfordul.

Ezután ismét párhuzamosan zajló előadások közül lehetett választani:

1. Fizikai egészség

- *Enrica Croda* (Ca' Foscari University of Venice) cikkében a fájdalom megjelenését vizsgálta az európai országokban és az Egyesült Államokban. A nők, az alacsonyabb iskolai végzettségűek és az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők körében nagyobb valószínűséggel jelentkezik fájdalom, bár országonként nagy heterogenitás tapasztalható.
- *Florence Jusot* (Université Paris-Dauphine) és szerzőtársai a jövedelmi és nemi különbségek hatását vizsgálták különböző egészségi állapotot jellemző mutatókra (mobilitás, aktivitás, kimerültség) 9 európai országban.
- *Tatjana Makovski* (Luxembourg Institute of Health; Maastricht University) az egyszerűen több krónikus betegséggel küzdő személyek helyzetét és a betegségeik közötti összefüggéseket elemezte előadásában.

2. Munka és nyugdíjba vonulás

- *Agnieszka Chłoń-Domińczak* (Warsaw School of Economics): Az édesanyák iskolai végzettségüktől, gyermekeik számától és az országuk szokásaitól függően dolgoznak teljes munkaidőben, részmunkaidőben, vagy vezethetik a háztartást. A szerző előadásában ennek az életpályának hatásait ismerteti idősebb korban.
- *Jørgen T. Lauridsen* (University of Southern Denmark): az egészségügyi egyenlőtlenségeket meghatározó tényezők változását elemezte a nyugdíjasok körében.
- *Andrej Srakar* (University of Ljubljana; Institute of Economic Research) és kutatótársai a nyugdíjba vonulás egészségügyre gyakorolt hatását elemezték.

3. Generációk közötti transzfer

- *Nekehia Quashie* (Technical University of Dortmund) előadásában a generációk közötti transzferekben tapasztalható egyenlőtlenségekről számolt be.
- *Ronny König* (University of Zurich) a nemzedékek közötti pénzáramlásokat tanulmányozta különös tekintettel az öröklésre, ami a társadalmi egyenlőtlenségeket tovább örökítheti a következő generációra.
- *Martin Kreidl* (Masaryk University) a szülőkkel és testvérekkel fennálló viszonyt elemezte a családi állapot szempontjából.

A konferencia utolsó blokkja a kognitív képességek és gondoskodás köré épülő kutatásokra terjedt ki.

Ella Schwartz (Hebrew University of Jerusalem) által bemutatott tanulmány célja az, hogy feltárja az aktív társadalmi élet jótékony hatását a fizikai aktivitáson és a mentális egészségen keresztül a kognitív képességekre. Három hullám 65 év feletti kitöltőit vizsgálva a kutatás során kimutatható a pozitív kapcsolat az aktívabb szociális élet és a két és négy év múlva tapasztalható mentális egészség és kognitív képességek között.

Eric Bonsang (Université Paris-Dauphine) eredményei alapján annak hátterében, hogy az idősök gondozását inkább a leánygyermek végzik, az a tény húzódik meg, hogy a nemek közötti foglalkoztatottságban egyenlőtlenségek tapasztalhatók. 19 európai ország SHARE adatai és a 25 és 64 éves kor közötti nők és férfiak foglalkoztatottsága közötti szakadék mutatója alapján, azokban az országokban, ahol a szakadék jelentős, ott az idősök kevesebb eséllyel vesznek részt a formális idősgondozásban. Inkább hagyatkoznak a családon belüli ápolásra.

A záróbeszédet *Annette Scherpenzeel*, a SHARE nemzetközi koordinátora tartotta. Örömmel számolt be a tényről, hogy az adatállomány felhasználóinak száma elérte a 10 000 főt. A következő, 8. hullám kiemelt hangsúlyt fektet az eddig vizsgált területeken túl az időbeosztásra, a megtakarítási szokásokra és a kognitív képességekre. Az adatgyűjtés 2019 októberében folytatódik.

IRODALOMJEGYZÉK

- A konferencia honlapja: <http://www.share-project.org/home0/news/article/share-user-conference-2019-in-budapest-hungary.html> Letöltés 2019.11.15.
 A SHARE adatok elérhetősége: <http://www.share-project.org/data-access/user-registration.html> Letöltés 2019.11.15.
 Varga Veronika (2019): Az élettartam modellezése általánosított lineáris modellel az Európai Unió országaiban, Budapesti Corvinus Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem Biztosítási és pénzügyi matematika mesterszak szakdolgozat, 2019.

HIVATKOZÁSOK

- ¹<http://www.share-project.org/data-access/user-registration.html>